

Балог Міхал

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри виробних технологій
Технічний університет в Кошиці, Словачія*

Балог Михал

*кандидат технических наук, доцент,
доцент кафедры производственных технологий
Технический университет в Кошице, Словакия*

Balog M.

*doc., Ing., CSc.
Technical university in Koshice, Slovakia*

Коваленко Аліна Олександрівна

*аспірант
Технічний університет в Кошиці, Словачія*

Коваленко Алина Александровна

*аспірант
Технический университет в Кошице, Словакия*

Kovalenko A.

*postgraduate
Technical university in Koshice, Slovakia*

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

THE THEORETICAL JUSTIFICATION OF THE FEATURES OF RISK MANAGEMENT IN ENTERPRISES

Анотація. Розкрито поняття системи ризик-менеджменту на підприємстві на основі комплексного підходу до поняття системи управління, визначено особливості впровадження даної системи в загальну схему діяльності організації, а також розглянуто механізми впровадження системи ризик-менеджменту на підприємстві.

Ключові слова: ризик-менеджмент, види ризику, стратегія управління ризиком, кількісна та якісна оцінка ризику, метод управління ризиком.

Аннотация. Раскрыто понятие системы риск-менеджмента на предприятии на основе комплексного подхода к понятию системы управления, определены особенности внедрения данной системы в общую схему деятельности организации, а также рассмотрены механизмы внедрения системы риск-менеджмента на предприятии.

Ключевые слова: риск-менеджмент, виды риска, стратегия управления риском, количественная и качественная оценка риска, метод управления риском.

Annotation. The concept of risk management in the company through an integrated approach to the concept of governance, the peculiarities of the implementation of the system in the general scheme of the organization and discussed implementation mechanisms of risk management in the enterprise.

Keywords: risk management, types of risk, strategy risk management, quantitative and qualitative risk assessment, risk management techniques.

Постановка проблеми. В умовах сучасного економічного розвитку на карті ринкових відносин з'являється все більше підприємств, розвиток яких спрямований на здобуття першості не тільки на вітчизняних ринках, але і на вихід підприємства на міжнародну арену. Ефективна діяльність організації залежить не тільки від кваліфікації та професіоналізму підбраного персоналу, а й від впровадження новітніх технологій виробництва та сучасних моделей управління організацією. Керуюча та керована ланки управління на такому підприємстві мають переслідувати одні й ті самі цілі – розвиток підприємства в контексті розвитку вітчизняних та міжнародних ринків. На діяльність підприємства впливають ряд факторів (внутрішні та зовнішні чинники), які можуть негативно позначитися на діяльності, але при розумному керуванні можуть принести компанії всезагальне визнання. Саме тому впровадження моделі ризик-менеджменту на сучасному підприємстві є необхідною умовою для досягнення організацією поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій за проблемою. Особливості існування та розвитку ринку та ринкової структури передбачає спрямування діяльності підприємства в умовах сучасних потреб та вимог даного ринку. Передусім це пов'язано зі швидкими темпами розвитку ринкових інфраструктур та відкриття просторів ринку для іноземних корпорацій та підприємств. Саме тому в процесі виникнення та розвитку діяльності підприємства система організації праці стикається з ризиками, які можуть виникати майже в усіх ланках та структурах самого підприємства. В розвиток вивчення ризику на підприємствах внесли свій вклад такі вчені як Дж. Кейнс, І. Кирцинер, І. Шумпетер, Коновалов Ю.О., Литюга Ю.В., Мазаракі А.А. та ін.

Метою статті є обґрунтування важливості впровадження системи ризик-менеджменту на підприємстві в контексті комплексного підходу до управління; розроблення механізму впровадження системи управління ризиками на підприємствах.

Методи дослідження. В написанні даної статті було використано методи аналізу і синтезу, сходження від абстрактного до конкретного, вивчення та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Система управління ризиками на підприємстві має комплексний характер. Це визначається передусім тим, що механізми подолання ризиків на підприємстві створюють сукупність працівників компанії – це структурний підрозділ, який займається безпосередньо вивченням, аналізом та пошуком рішень подолання ризикових ситуацій на підприємстві; керуюча ланка управління,

яка узгоджує діяльність структурного підрозділу. Тобто, комплексний підхід спостерігається у взаємозалежності та взаємодіяльності структурних підрозділів організації в цілому.

Такий підхід у вивченні особливостей існування ризик-менеджменту на підприємстві дозволяє розглядати ризик більше як сприятливу можливість, а не загрозу, якої слід уникнути; використовувати конкурентні переваги, фокусуючи увагу на критичних факторах успіху; нарощувати багатство акціонерів за рахунок скорочення негативних факторів ризику і збільшення віддачі від позитивних; задіяти всі управлінські сили, а не тільки фінансистів.

В системі управління ризиками на підприємстві можна зазначити вісім головних елементів: розробка і прийняття схеми управління ризиком; участь вищого керівництва в ризик-менеджменті; установлення реакції на ризик; установлення відповідальності за впровадження ризик-менеджменту на підприємстві; штат; комунікації і навчання; впровадження культури ризик-менеджменту за допомогою системи управління кадрами; моніторинг процесу ризик-менеджменту [8, с.64].

Отже, визначення головних аспектів в роботі системи управління ризиками та у взаємодії структурних підрозділів в процесі подолання ризику та його запобігання дає можливість говорити про те, наскільки вдало підприємство організовує свою систему керування, розподіляє відповідальність за досягнення своїх стратегічних цілей на всіх рівнях організації, а також наскільки якісно в компанії аналізують ринки та управляють ними в компанії [8, с. 63].

Управління ризиками – це комплекс методів, інструментів, ресурсів, які покликані аналізувати та вивчати ступінь впливу на діяльність підприємства, розробляти план дій аби ризикову ситуацію можна було використати на користь організації або максимально зменшити негативний вплив.

Створюючи окремих структурний підрозділ на підприємстві, головна мета якого є вивчення та аналізування ступеню впливу ризику, керівник повинен чітко окреслити головні завдання ризик-менеджменту.

До головних завдань управління ризиками відносяться наступні [1, с.283]:

- визначити ті дії, які у процесі їх використання в найближчому майбутньому захистять компанію від більших втрат в подальшому майбутньому;
- постійно спостерігати за розвитком діяльності підприємства, щоб мати змогу виявити можливі скриті події;
- своєчасно пропонувати актуальні заходи для нейтралізації або зменшення можливого ризикового впливу на діяльність організації.

Під час діяльності окремого структурного підрозділу з управління ризиками перед працівниками постає задача розробити певну стратегію.

Стратегія ризик-менеджменту – план дій та заходів, направлених на управління ризиковими ситуаціями в певний період часу, з метою зменшення негативного їх впливу на діяльність організації або застосувати ризик на користь підприємства.

Стратегія ризик-менеджменту в процесі свого існування керується наступними правилами [3, с.62]:

Максимальність виграшу	план заходів, при якому буде досягнуто максимального результату з мінімальними затратами;
Оптимальна ймовірність результату	обрання того рішення, при якому ймовірність результату є прийнятним для підприємства;
Оптимальне коливання результату	з можливих рішень обирається те, при якому ймовірність виграшу або програшу для одного й того ж ризикового вкладення має найменший розрив;
Оптимальне поєднання виграшу та величини ризику	при аналізі впливу ризикової ситуації буде обраний той метод, при якому можливо отримати максимальний виграш і в той же час уникнути значного впливу ризикової ситуації.

Прописана стратегія ризик-менеджменту та створення окремого структурного підрозділу з управління ризиками на підприємстві вимагає документального підтвердження. Система управління ризиками на підприємстві потребує не тільки якісного складу працівників, але й бути документально закріпленою. Це надає змогу самому структурному підрозділу мати певні додаткові можливості в процесі своєї діяльності, а вищим ланкам управління вимагати якісного та своєчасного аналізу впливу ризикових ситуацій на подальшу діяльність підприємства.

До основних внутрішніх нормативних документів з управління ризиками відносяться [8, с.39]:

Декларація з ризик-менеджменту	виражає певну особливість корпоративної культури управління, а також виражає зміст діяльності організації стосовно ризикових ситуацій;
Настанови з ризик-менеджменту	складаються з нормативних, інструктивних та робочих матеріалів ризик-менеджера, потрібних для розробки програми управління ризиками;
Програма управління ризиками	описує методи, інструменти та технології, які використовує менеджер в процесі своєї діяльності.

В своїй роботі структурний підрозділ має володіти повною інформацією щодо сутнісних характеристик можливих ризиків. Це дає змогу направити ризик на користь підприємства або ж зменшити негативний його вплив.

Питанням стосовно найбільш оптимальних критеріїв ризику займаються досі. Одним з перших класифікацією ризиків зайнявся Дж.М. Кейнс. Він вивчав дане питання зі сторони суб'єкта і запропонував наступні види ризиків:

Підприємницький ризик	невизначеність отримання бажаного прибутку від затрат;
Ризик «кредитуючого»	ризик можливого неповернення кредиту, який складається з юридичного ризику (ухилення від сплати кредиту) та кредитного ризику (недостатність забезпечення);
Ризик зміни цінності грошової одиниці	ймовірність втрати коштів в результаті зміни курсу національної грошової одиниці.

Також у діяльності корпорацій можна виділити такі види ризиків [8, с 27]:

ринкові – валютні, процентні, ціннові та ризики ліквідності	ділові – ризик репутації, маркетингові та ризик конкуренції
операційні – технологічні, організаційні, техніко-виробничі та стихійні лиха	кредитні

Окремо структурують і фактори ризику, які поділяються на [7, с.43]:

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
прямого впливу – нестабільність, суперечливість законодавства; непередбачувані дії державних органів; нестабільність економічної політики; непередбачувані зміни кон'юнктури внутрішнього та зовнішнього ринків, непередбачувані дії конкурентів; корупція та рекет; революційні скачки в науково-технічному прогресі; непередбачувані зміни у взаємовідносинах з господарськими партнерами	об'єктивні – непередбачувані зміни в процесі виробництва; розробка, впровадження нових технологій, способів організації праці і т.д.; стихійний вплив локального характеру; недостатнє володіння бізнес-інформацією на підприємстві
непрямого впливу – нестабільність політичних умов; нестабільність соціальних умов; непередбачувані зміни економічного становища в регіоні; непередбачувані зміни в галузі підприємницької діяльності; непередбачувані зміни в міжнародному становищі; стихійні сили природи та клімат; непередбачувані зміни економічного становища в країні.	суб'єктивні – низька якість управлінських, робітничих кадрів та спеціалістів; малокомпетентна робота управлінських та інших служб; недотримання договорів з боку керівництва підприємства; відсутність у працівників здатності до ризику; помилки при прийнятті рішень; помилки при реалізації ризикових рішень; смерть, хвороба провідних спеціалістів.

Таким чином, маючи інформацію стосовно певного виду ризику, з яким стикається підприємство спеціалісти можуть використати певні методи для більш точного визначення сутності ризику та очікуваного результату для підприємства від його впливу. Методи, якими користуються спеціалісти поділяються на якісні та кількісні. При кількісній оцінці рівня ризику визначається абсолютний або відносний розмір фінансових втрат, які загрожують підприємству в разі виконаних подій, та кількісно оцінюють ймовірність їх виникнення. При якісній оцінці рівня ризику дається визначення лише міри (або ступеня) ймовірності виникнення ризикової події та розміру втрат від неї. Кожний метод оцінки ризиків має певні недоліки та переваги, сутність яких наведена у таблиці [6, с. 724-726].

Таблиця 1

Недоліки та переваги методів оцінки ризиків

Назва методу оцінки рівня ризику	Сутність оцінки рівня ризику	Умови застосування
1. Статистичні методи	Кількісне визначення ймовірності настання ризикової події та розмірів фінансових втрат від неї	Прояв ризику в діяльності конкретного підприємства або на підприємствах-аналогах, наявність достовірної інформації про кількість ризикових подій та їх фінансові наслідки
2. Експертні методи	Якісне визначення ймовірності настання ризикової події на основі вивчення думки експертів з цього питання та факторів, що обумовлюють рівень ризику	Наявність досвідчених експертів з ризик-менеджменту або досвід роботи ризик-менеджера підприємства, збір та обробка ними інформації про діяльність підприємства та фактори, що обумовлюють певний вид ризику (за спеціально-розробленим переліком)
3. Аналітичні методи	Якісне визначення рівня ризику на основі кількісної оцінки фінансових наслідків ризикових подій при різноманітних припущеннях стосовно факторів, що обумовлюють ймовірність їх виникнення	Можливість розробки економіко-математичної моделі залежності фінансових результатів діяльності підприємства (або окремої господарської корпорації) від окремих ризик-факторів

Практичне застосування статистичного методу передбачає наявність статистичної бази дослідження, тобто інформації про настання ризикових подій на даному підприємстві у ретроспективному періоді або на підприємствах-аналогах [6, с.726, с.728].

Оцінка рівня ризику експертним методом проводиться шляхом якісного визначення ймовірності ризикових подій на основі вивчення та оцінки факторів, що впливають на їх виникнення. Роботу з визначення та оцінки прояву факторів для більшої об'єктивності результатів повинні проводити спеціальні експерти або фахівці підприємства, які мають спеціальну підготовку та досвід роботи з цього питання [6, с.729-730].

Сутність аналітичних методів полягає у встановленні деякої економіко-математичної залежності між факторами (параметрами) проекту, який планується здійснити, та його кінцевими фінансовими результатами [6, с.732-733].

Наряду з існуючими методами аналізу ризикових ситуацій перед організацією постає питання яким чином можна мінімізувати затрати, які можуть виникнути в процесі подолання ризику, та досягнути найбільшого результату. Саме тому виникає потреба в розробленні методів контролю ризиків.

До групи організаційних методів контролю за ризиком входять такі методи [6, с.742-744]:

1. Відхилення (або уникнення) ризику.
2. Недопущення збитків (попередження ризику).
3. Мінімізація збитків.
4. Передача контролю за ризиком.

Таким чином, використовуючи методи управління ризиками та знаючи характерні особливості настання ризикової ситуації, менеджер здатен направити дану ситуацію на користь всієї організації або ж мінімізувати вплив ризику на розвиток підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Знаючи характерні особливості того чи іншого виду ризику та особливості впливу на підприємство, структурний підрозділ, який існує на підприємстві, здатний розробити певні шляхи подолання негативних наслідків або розробити план мінімізації ризиків. Створюючи такий підрозділ, керівник підприємства повинен наділити керівника даного підрозділу певними повноваженнями, наповнити кваліфікованими працівниками, зафіксувати документально межі та об'єм відповідальності, покладених на керівника та працівників.

Перспективою подальших досліджень буде аналіз управління ризиками на підприємствах, а також розкрито практичне значення методів контролю ризиками в компанії.

Література

1. Балог М. Менеджмент виробу (Управління ризиками) / Балог Міхал. – Кошіце, 2015. – 133 .
2. Вербіцька І.І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур / І.І. Вербіцька // Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2013. – № 5(22).
3. Коновалов Ю.О, Миронов О.В. Система управління ризиками: поняття, функції, компоненти / Ю.О. Коновалов // Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»/ – 2013. – № 9(47).
4. Кузнецова Н.В. Управление рисками, 2004
5. Литюга Ю. В. Організація ризик-менеджменту на підприємстві / Ю. В. Литюга / Економіка підприємства: теорія та практика: зб. матеріалів IV Міжнар. наук. – практ. конф., 12 жовт. 2012 р. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/9124>
6. Мазаракі А.А. та ін. Економіка торговельного підприємства. Підручник для вузів / Під ред. проф. Н.М. Ушакової. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.
7. Писаревський І.М. Управління ризиками. Навч. посібник. / І.М. Писаревський, О.Д. Стешенко. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 124 с.
8. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: Навч. посіб. / А.О. Старостіна, В.А. Кравченко. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка»», 2004. – 200 с.